

Tilaa toiminnalle ja tilan toimijuus. Omaksi tehty tila kansalaistoiminnan mahdollistajana ja muovaajana

Teppo Eskelinen ja Sanna Ryyänen

TIIVISTELMÄ

■ Artikkelissa paneudutaan aiheeseen, jonka merkitys on periaatteessa tunnistettu mutta jota on empiirisesti tutkittu vasta vähän: oman tilan merkitykseen kansalaistojille ja kansalaistoiminnan muotoutumiselle. Aihetta havainnollistetaan kahden tapausesimerkin kautta, jotka ovat seurantalot sekä maailmankauppahdistysten (kehitysmaakauppahdistysten) myymälät. Seurantalot ovat aatteellisten ryhmittymien kokoontumistiloikseen rakentamia taloja, joita on kutsuttu suomalaisen kansalaistoiminnan ja kansalaisyhteiskunnan peruskiviksi. Maailmankauppaliike puolestaan piti vuosikymmenten ajan yllä reilun kaupan erikoismyymälöitä ympäri Suomea. Molemmat ovat esimerkkejä kansalaistoiminnasta, jossa oman tilan merkitys on keskeinen. Artikkelissa kahta keskenään erilaista teemahaastatteluaineistoa tarkastellaan esimerkkeinä tilan merkityksen eri ulottuvuuksista kansalaistoiminnassa. Kysymme, mitä oma tila merkitsee kansalaistojille ja miten se vaikuttaa kansalaistointaan. Analyysin aiheena on siis se, miten tila sopivin ehdoin tuottaa toimintaa sen lisäksi, että se mahdollistaa sitä. Artikkelissa pohditaan myös tilan ja toiminnan eriytymistä kahdesta näkökulmasta: tilaa ilman toimintaa (seurantalojen nykytilanne monin paikoin) ja toimintaa ilman tilaa (maailmankaupat). Tilan merkitykseen liittyvät pohdinnat kudotaan keskusteluihin kansalais- ja yhteistoiminnan pedagogisista merkityksistä sekä laajempiin yhteiskunnallisen toiminnan ja osallistumisen kysymyksiin. Analyysin perusteella esitämme, että oma tila voi tuottaa yhteisöllisyyttä, joka sekä mahdollistaa kansalaistointaa että on sitä laajempi asia. Varsinaiseen toimintaan liittymätön yhteisöllinen tilankäyttö ylläpitää toimintaa ja saattaa tuottaa uusia toiminnan muotoja, samoin kuin vahvistaa yhteisöllisyyttä paikallisesti (seurantalot) tai oman viiteryhmän kesken (maailmankaupat).

Avainsanat: kansalaistointa, fyysinen tila, seurantalot, maailmankaupat

ABSTRACT

SPACES FOR ACTIVITY, SPACES AS ACTIVITY.

PHYSICAL SPACES ENABLING AND UPHOLDING CIVIC ACTION

■ The article explores a recognised, yet empirically understudied topic: the significance of physical spaces for civic action and its formation. The topic is approached through two case studies: people's houses¹ and world shops. People's houses are spaces constructed by various non-profit associations to serve as their assembly spaces, sometimes referred to as "the groundwork of the Finnish civil society". The world shop movement, for its part, operated fair trade boutiques around the country for decades. Both cases exemplify civic action, in which own physical space has particular significance. The article analyses two separate sets of thematic interview data to illustrate the various dimensions of the significance of physical spaces for civic action. We ask, what does physical space under one's control signify for active citizens and what is its impact on activities. In other words the analysis asks, how does physical space in given circumstances generate action, instead of merely enabling it. The article also discusses, from two perspectives, the separation of physical spaces and civic action: spaces without activity (the case of people's houses in many locations) and activity without spaces (world shops). The reflections on the significance of physical spaces are interwoven into discussions on the pedagogical meanings of civic and collective action, and broader questions related to societal action and participation. On the basis of our analysis we argue that physical space under one's control can generate a community orientation which both enables civic action and has significance beyond the immediate activities. Uses of physical space not related to civic activities can nevertheless uphold these activities and possibly generate new forms of them, as well as strengthen a sense of shared identity locally (people's houses) or within a group (world shops).

Key words: *civic activity, physical space, people's houses, worldshops*

---

¹ Seuratalo-käsitteestä ei ole vakiintunutta englanninkielistä käännöstä. Esimerkiksi seurataloasioita Suomessa hoitava Kotiseutuliitto käyttää teksteissään käsitteitä *worker halls and other community houses* sekä *communal social buildings*. *Community houses* ohittaa nähdäksemme seuratalojen erityisluonteen, sillä se viittaa pikemminkin naapurusto- ja kylätiloihin. Muista käytössä olevista ja käännösohjelmien ehdottamista käsitteistä *association building* vastaa ruotsinkielistä käsitettä *föreningshus*, jota seurataloista yleisesti käytetään (ks. esim. Halme & Pakkala 2008), mutta se kuulostaa englanniksi hieman jäykältä asiayhteydessään. *People's houses* viittaa puolestaan painotuksiltaan enemmän nimenomaan työväentaloihin, mutta olemme siitä huolimatta päätyneet käyttämään sitä tässä, ajatuksenamme laajempi "kansantalojen" idea, joka kuvaa seuratalojen perinteistä toimintaperiaatetta.

Johdanto

Kansalaisyhteiskunnan toiminnallinen itsenäisyys on keskeistä kansalaistoiminnan kehittämisessä ja muovautumisessa. Toiminnallisen itsenäisyyden rakentumisessa tärkeitä ovat puolestaan tilat, jotka mahdollistavat yhteen tulemisen ja yhdessä tekemisen sekä spontaanin ja epämuodollisen kanssakäymisen. Oman tilan merkitystä kansalaistoimijoille on kuitenkin tutkittu vain vähän, vaikka tilan puutteen rooli nouseekin kohtuullisen usein esille puhuttaessa kansalaistoiminnan vallitsevista haasteista (esim. Armila, Halonen & Käyhkö 2016; Harju 2005; Renko, Ruusuvirta, Forsell & Häyrynen 2018).

Tämän artikkelin tavoitteena on analysoida oman tilan ja toiminnan suhdetta kansalaistoiminnassa. Omalla tilalla tarkoitamme sellaista rakennettua tilaa, johon kansalaistoimijoilla on pitkäaikainen omistus- tai hallintasuhde pelkän satunnaisen käyttöoikeuden sijaan ja joka myös koetaan osaksi toimintaa. Jos tehdään ero tilan ja paikan käsitteiden välille, ”paikka” (*place*) ymmärretään yleensä merkitykselliseksi, yksityisiä ja yhteisiä muistoja kantavaksi tilaksi, ja ”tila” (*space*) viittaa puolestaan johonkin sellaiseen, johon ei kiinnity emotionaalista omistusoikeutta (esim. Karisto 2004, 33). Tällaisessa käsitteellisessä jaottelussa oma ymmärryksemme on sisällöllisesti lähempänä paikan käsitettä.

Olemme jakaneet tutkimustehtävämme kahteen alakysymykseen. Ensimmäkin kysymme, mitä oma tila merkitsee kansalaistoimijoille. Valitsemassamme näkökulmassa kyse ei siis ole ainoastaan siitä, että kansalaistoimijoilla on ylipäänsä tiloja käytettävissään, vaan siitä, että tila on oma tai toimijoiden kontrolloima, sillä on erityinen rooli toimijoille, ja sen puitteissa voi tapahtua kansalaistoimintaa hyvin laajasti ymmärretynä. Toiseksi kysymme, miten oma tila vaikuttaa kansalaistoimintaan. Olemme siis kiinnostuneita siitä, miten tila itsessään kannustaa, ylläpitää tai suorastaan ”tuottaa” toimintaa ja miten tilan mahdollistamat vapaa-muotoiset kohtaamiset motivoivat toimintaa sekä rakentavat kansalaistoimijoiden identiteettiä. Tilojen tulkinta tällaisina ”toimijoina” avaa näkökulman, josta kansalaistoimintaa on syytä tarkastella. Tilan näkökulma liittyy kansalaistoiminnan mahdollisuuksiin, jatkuvuuksiin ja identiteetteihin. Se liittyy myös kansalaistoiminnan pedagogisiin ulottuvuuksiin, eli toiminnassa oppimiseen ja toiminnan sekä laajemmin osallistuvan ja toiminnallisen kansalaisuuden uusintamiseen. Ymmärryksen lisääminen tilojen merkityksestä on tarpeen erityisesti tänä päivänä, kun pidempiai-

kaista sitoutumista edellyttävä kansalaistoiminta yleisesti vähenee (Stranius 2009; Siisiäinen & Kankainen 2009; Castells 2012).

Kansalaistoiminnan tilan tutkimiseksi olemme valinneet kaksi kotimaista tapausesimerkkiä: maaseutupaikkakuntien seurantalot ja maailmankaupat. Esimerkit esitellään itsenäisinä tapaustutkimuksina, mutta niiden tarkoitus on havainnollistaa yleisempää tilan tematiikkaa yhdessä. Valitsemamme tapaukset ovat keskenään hyvin erilaiset ja tuovat sen vuoksi esiin eri puolia tilan merkityksestä kansalaistoiminnalle. Toisaalta molemmat esimerkit edustavat kansalaistoimintaa, jossa nimenomaan oman tai omassa hallinnassa olevan tilan merkitys liittyy (tai on liittynyt) saumattomasti toiminnan luonteeseen ja rakentumiseen. Lisäksi tilan merkitys on ulottunut laajemmalle kuin vain mahdollistamaan sitä kansallistoimintaa, johon tilat oli alun perin tarkoitettu tai ajateltu. Tutkimuksen tulokset ja artikkelissa esitetyt pohdinnat koskevat ennen kaikkea valittuja tapausesimerkkejä ja ovat sovellettavissa muuhun kansalaistoimintaan vaihtelevasti. Lisäksi on muistettava, että joissakin kansalaistoiminnan muodoissa tilan rooli voi olla korostetun erilainen. Tällaisia muotoja edustaa erityisesti digitaalisissa ympäristöissä toteutuva toiminta, kuten verkon vertaistukiryhmät.

Molemmat tapausesimerkit sisältävät myös kansalaistoimintaan suoraan liittymättömiä elementtejä. Tämä mahdollistaa toiminnan edellytysten paikantamista myös tiukkarajaisen kansalaistoiminnan ulkopuolelta, siinä missä tyypillisesti kansalaistoiminnan tutkimuksessa on useimmiten ajateltu kansalaistoimintaa selvärajaisena sosiaalisen toiminnan kenttänä. Toisaalta voi ajatella, että seurantaloihin kiinnittyvien aatteellisten yhdistysten toiminta samoin kuin maailmankauppaliike edustavat molemmat jossain määrin ”perinteistä” eli järjestäytyntä, yhteisöllistä ja pitkäaikaista sitoutumista vaativaa kansalaistoimintaa, jollaista yksilöllistyneen ja projektimuotoisen kansalaistoiminnan on todettu jossain määrin syrjäyttäneen (Stranius 2010; Ilvonen 2005). Maailmankauppaliike ja seurantalot eroavat toisistaan monin tavoin: ne ovat syntyneet eri aikoina ja eri lähtökohdista, niiden tilat on hankittu ja niitä on käytetty hyvin eri tavoin, ja ne myös sijoittuvat maantieteellisesti ja demografisesti erityyppisille alueille. Tapaukset mahdollistavat näin ollen myös rinnastuksen, jossa nykyisin yhtäällä on ”tila ilman toimintaa” (osa seurantaloista muutotappioalueilla) ja toisaalla ”toiminta ilman tilaa” (myymälätiloista luo-pumaan joutuneet maailmankauppayhdistykset). Tämä avaa vielä erityisiä mahdollisuuksia tilan merkityksen analysoimiseen.

Tutkimuksen aineisto on tuotettu kahdessa eri tutkimuksessa teema-haastattelumenetelmällä vuosina 2020 ja 2021. Analyysissä keskitytään paitsi tilan merkitykseen kansalaistoiminnalle, myös ”tilan toimijuuteen”. Kyse on aineistoa analysoitaessa tehdystä tietoisesta näkökulman kääntämisestä. Tavallisesti toimijoiden tarpeineen katsotaan olevan olemassa ”ensin”, ja tila on vastaus joihinkin näistä tarpeista. Tilan toimijuuden näkökulma taas kysyy, millaista käyttäytymistä ja toimintaa tilan hankkiminen ja olemassaolo mahdollistavat ja tuottavat. Toisin sanoen olemme kiinnostuneita paitsi siitä, miten ihmiset käyttävät tilaa, myös siitä, miten tila tuottaa toimintaa ja merkityksiä.

Analysoimme kumpikin ensisijaisesti omaa aineistoamme (Sanna Ryyänen seurantalo- ja Teppo Eskelinen maailmankauppa-aineistoa), mutta sovimme analyysin periaatteet yhdessä ja luimme analyysijä niiden edetessä ”ristiin”. Analyysi noudatteli aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteita (Tuomi & Sarajärvi 2018; Silvasti 2014). Poimimme ensin laajemmista aineistoista kaikki tilaan ja sen merkityksiin liittyvät haastattelukohtat. Etsimme kumpikin omasta aineistostamme tilaan liittyviä jäsennyksiä ja muodostimme niistä sellaisia kategorioita, jotka kiittäisivät juuri kyseisen aineiston tilamääritelmien ominaispiirteet. Emme siis väkisin pakottaneet kahta keskenään erilaista aineistoa samoihin analyysiluokkiin, vaan analyysin kategorioita on tuotettu osa-aineistojen ehdoilla (Schreier 2012, 89–94). Olemme antaneet haastatteluaineistosta valikoimillemme sitaateille paljon tilaa tekstissä. Aineistoa on käsitelty yhtenä merkitysten joukkona, josta on eroteltu tilaan liittyviä tulkintoja; siksi haastateltavia ei ole eritelty analyysissa. Analyysissa on kuitenkin käytetty aineistoja kattavasti, samoin tekstiin valikoidut lainaukset edustavat aineistokokonaisuutta laajasti. Osatutkimusten aineistot ja analyysin yksityiskohdat kuvataan täsmällisemmin tapausesimerkkien esittelyn yhteydessä.

Esittelemme ensin aiheeseen liittyvää aikaisempaa tutkimusta. Sen jälkeen käymme tapausesimerkit erikseen läpi. Taustoitamme tilojen syn-tyhistoriaa, esittelemme tutkimusprosessit ja paneudumme siihen, mitä aineistot kertovat tilan merkityksestä kansalaistoiminnalle. Sen jälkeen asetamme kahden osatutkimuksen tulokset rinnakkain ja keskitymme siihen, mitä kansalaistoiminnan ja tilojen keskinäisestä suhteesta ja tuon suhteen luonteesta voi tapausesimerkkien pohjalta päätellä sekä minkälaisia johtopäätöksiä niiden perusteella voi tehdä. Tilan merkitykseen liittyvät pohdinnat kudotaan keskusteluihin kansalais- ja yhteistoiminnan

(sosiaali)pedagogisista merkityksistä sekä laajempiin yhteiskunnallisen toiminnan ja osallistumisen kysymyksiin.

Aiheen tausta ja aikaisempi tutkimus

Kansalaistoiminta nousi yhteiskuntatieteissä tärkeäksi tutkimuskohteeksi viimeistään 1990-luvulla, kun osallisuuden näkökulmat alkoivat nousta muodollisemman organisoitumisen käsittelyn rinnalle. Sosiologian kentällä alettiin kiinnittää huomiota erityisesti kansalaistoiminnan merkitykseen sosiaalisen pääoman ja luottamuksen edistäjänä (Kaunismaa 2000; Siisiäinen 1999). Kansalaisten osallisuutta ja toimijuutta ryhdyttiin analysoidaan myös massayhteiskunnan jälkeisen yhteiskuntamuodon legitimaation keskeisenä tekijänä (esim. Kettunen & Kiviniemi 2000). Keskustelu näistä kansalaistoiminnan aspekteista on jatkunut aktiivisena.

Sosiaalipedagogiikan alalla kansalaistoimintaa koskevat teoretisoinnit ovat liittyneet erityisesti kansalaisuutta sivuaviin keskusteluihin, ennen kaikkea yhteisön toimintaan osallistumista kuvaavan niin kutsutun toiminnallisen kansalaisuuden jäsenyyksiin (Nivala 2008). Kun toiminnallista kansalaisuutta pohditaan kasvun ja kasvatuksen näkökulmasta, keskeistä on esimerkiksi se, miten yhteisön ja yhteiskunnan toimintakykyiseksi jäseneksi kasvetaan ja miten kansalaistoiminnan edellyttämien tietojen, taitojen ja asenteiden omaksumista voidaan tukea. Sosiaalipedagogiikan alalla korostetaan yleisesti näkemystä, että kansalaistoiminta ja muu osallistuminen yhteiskunnalliseen elämään on itsessään kasvattavaa ja kasvatuksellista. (Nivala 2008, 146–147; Nivala & Ryyänen 2019, 162; Niemelä 2011.) Myös muiden tieteenalojen piirissä kansalaistoimintaa on kasvavassa määrin lähestytty toiminnassa oppimisen ja oppivien organisaatioiden kautta. Samalla on tunnistettu moninaisen osallistumisen merkitys demokraattiseen kansalaisuuteen kasvamisessa. (Esim. Biesta 2011; Biesta, Lawy & Kelly 2009; Scandrett ym. 2010; Power, Maury & Maury 2002.) Kansalais- ja muuta julkista toimintaa on analysoitu myös julkisen pedagogiikan näkökulmasta pohtien esimerkiksi sitä, miten yhteinen ja yhteisöllinen toiminta voi osaltaan raivata ja ylläpitää sellaista julkista toiminnan tilaa, joka mahdollistaa kansalaistoiminnan ja siinä oppimisen (Biesta 2012).

Yhteiskunta- ja myös kasvatustieteellisessä kirjallisuudessa kansalaistoimintaa on siis käsitelty laajasti sosiaalisena kysymyksenä. Lisäksi on pohdittu sen yleistä yhteiskunnallista merkitystä. Monista esillä olleista näkökulmista huolimatta katveeseen on jäänyt kiinnostavia erilliskysy-

myksiä, kuten konkreettinen, fyysinen tila näkökulmana kansalaistoimintaan. Kirjallisuudesta voidaan kuitenkin paikantaa useita keskusteluja, jotka sivuavat tätä teemaa. Englannin kielessä sanaa ”space” käytetään monenlaisen kansalaistoiminnan yhteydessä, mutta tyypillisesti metaforisessa merkityksessä: ”tila” merkitsee tällöin yhteiskunnallisen tai poliittisen toiminnan juridisia ja sosiaalisia edellytyksiä, tilaa itseilmaisuuksiin ja itse-määrittelyyn, ja niin edelleen. Silloinkin, kun tila viittaa konkreettiseen tilaan, esimerkiksi käsitteessä ”community space”, viitataan tyypillisemmin ulko- kuin sisätiloihin, eli vapaisiin kokoontumisiin soveltuviin puistoihin, aukioihin ja vastaaviin (Francini, Chimirri, Palermo & Viapia 2017; Eitzenberg 2011).

Eniten fyysisten tilojen moninaisia, luovia ja muuttuvia käyttömuotoja on käsitelty kansainvälisessä kirjallisuudessa talonvaltausten ja muun radikaalimman kansalaistoiminnan yhteydessä. Esimerkiksi Hans Puijitt (2013) käsittelee laajasti vallattuja taloja omaehtoisina toiminnan tiloina. Tällaisen omaehtoisen tilan organisoitumisesta on kirjoittanut myös esimerkiksi Christoph Haug (2013), joka käsittelee kokoontumistiloja organisaatioiden, instituutioiden ja verkostojen hybridinä. Tilan valtausten ja sitä kautta itse-määrittelyn merkityksistä on tehty myös lukuisia tapaustutkimuksia. Esimerkiksi Fazila Bhimji (2016) on tutkinut turvapaikanhakijoiden ja heidän paikallisten liittolaistensa valtaamien tilojen muuttumista poliittisiksi tiloiksi. Nämä kiinnostavat tapaustutkimukset kuitenkin valottavat vain rajallisesti tilan roolia vähemmän antagonistisessa kansalaistoiminnassa.

Yleisemmän julkisen tilan merkitykseen sosiaalisen pääoman ja yhteisöjen synnylle on kiinnitetty paljon huomiota (esim. Putnam 2000), samoin kuin yksityisen sektorin aktiiviseen ja aggressiiviseen pyrkimykseen kontrolloida julkista tilaa. Lisäksi julkisten tilojen merkitystä on tarkasteltu niiden puolustamisen näkökulmasta (esim. Zukin 1996; Lewi & Nichols 2014). Tätä keskustelua ei tosin tyypillisesti sidota konkreettisiin kansalaistoiminnan tiloihin. Toki tähän on poikkeuksia: esimerkiksi Virossa on tutkittu yhteisötilojen vaikutusta yleisemmän julkisen tilan muodostumiseen (Kulbok-Lattik 2012).

Suomalaisissa teksteissä tilojen merkitys kansalaistoiminnalle todetaan usein hyvin yleisellä tasolla tai negatiivisen kysymyksenasettelun kautta. Esimerkiksi Kansalaisfoorumin Aaro Harju kirjoittaa artikkelissa ”Aktiivisen kansalaisuuden edellytykset” (2005) tilojen merkityksestä näin: ”Ihmisillä tulee olla paikkoja kohtaamiseen, liittymiseen, dialogiin

ja osanottoon. Vain näin aktiivinen kansalaisuus realisoituu mahdollisimman monen ihmisen kohdalla”. Historioitsija Henrik Stenius (2008) puhuu puolestaan ”ihmisten vapaan kanssakäymisen maantieteestä”, jollaista ennen varsinaisten kansalaistoiminnan tilojen muotoutumista edustivat kirkko ja sen edustalla oleva kokoontumisen tila, kirkonmäki, ja myöhemmin erityisesti seurantalot. Negatiivisessa mielessä tilojen merkitys huomioidaan kansalaistoiminnan haasteita kartoitettaessa. Esimerkiksi saatetaan huomata, että julkinen sektori on vaikeuttanut järjestötoiminnan edellytyksiä tekemällä kokouksia maksullisiksi (Parviainen 2015). Lisäksi kotimaisessa tutkimuskirjallisuudessa on spesifimpää tutkimusta joistakin kansalaistoiminnan alalajeista tilan näkökulmasta. Erityisesti liikuntaan liittyvän kansalaistoiminnan tutkimuksessa tilojen merkitystä urheiluseurojen toiminnalle on korostettu useissa tapauksissa, esimerkiksi Vaasan Palloseura (Myllyaho 2013) ja Varkauden Tarmo (Itkonen & Nevala 2012). Näiden tutkimusten sovellettavuus liikunnan kentän ulkopuolelle on kuitenkin rajallista. Tässä artikkelissa pyrimmekin syventämään ymmärrystä nimenomaan seurantaloihin ja maailmankauppoihin kiinnittyvän kansalaistoiminnan tilasuhteesta ja tilan merkityksistä. Lisäksi yritämme vähintäänkin hahmotella myös joitakin yleisempiä ajatuksia oman fyysisen tilan merkityksestä kansalaistoiminnassa.

Tapausesimerkki 1: Seurantalot

”Oli tarve paikalle, kokoontumisille ja tilaisuuksien järjestämiselle”

Seurantalaja eli aatteellisten ryhmittymien kokoontumistiloikseen rakentamia tai muutoin hankkimia taloja voi kutsua suomalaisen kansalaistoiminnan ja kansalaisyhteiskunnan peruskiviksi. Talojen historia ulottuu autonomian aikaan eli 1800-luvun viimeisille vuosikymmenille ja 1900-luvun alkuun. Tuolloin alkoi syntyä uusia aatteellisia yhdistyksiä, järjestöjä ja kansanliikkeitä, kuten työväenliike, nuorisoseuraliike, raittiusliike ja osuustoimintaliike sekä urheiluseuroja ja vapaapalokuntia. Ne juurtuivat ajatukseen tasa-arvoisesta ja demokraattisesta yhteiskunnasta, jota jokaisen on mahdollista omalla toiminnallaan edistää ja jonka edistäminen on suorastaan jokaisen velvollisuus. (Stenius 2008, 17–18.) Liikkeet tarvitsivat toiminnalleen tiloja, jotka mahdollistaisivat kokoontumiset ja yhteistoiminnan. Tilat helpottivat myös toiminnan rahoittamista, koska niissä pystyi järjestämään maksullisia tilaisuuksia ja tapahtumia. Ensimmäinen seuratalo valmistui vuonna 1886. Vuonna 1939 seurantalaja oli jo noin 2400 – eli lähes saman verran kuin nykyisin (2500). (Tuomisto & Pakkala 2008.)

Seurantalojen historia liittyy läheisesti paitsi suomalaisen kansalaistoiminnan, myös suomalaisen sosiaalipedagogiikan historiaan. 1800-luvun lopulla virinnyttä moninaista yhdistystoimintaa, joka synnytti Suomeen seurantalojen verkoston, on kutsuttu eräänlaiseksi suomalaisen sosiaalipedagogiikan ”taustakankaaksi”. Se rakensi perustan sosiaalisia ja kasvatuksellisia tavoitteita yhdistävälle ajattelu- ja toimintatavalle, jolla on myös yhteiskunnan uudistamiseen liittyviä tavoitteita. (Nivala & Ryyänen 2019, 58; myös Alapuro & Stenius 1987; Harju 2003, 10–13, 22–26, 101; Niemelä 2011, 139–167.) Taloilla on myös ollut merkittävä kansansivistyksellinen rooli. Työväenyhdistysten vetämillä työväentaloilla paneuduttiin työväen oloihin ja niiden parantamiseen, maamiesseurojen taloilla keskiössä olivat maaseutuun ja maanviljelyyn liittyvät kysymykset, ja nuorisoseurantalojen toiminnassa oli isänmaallis-kristillinen painotus.

Seurantalojen kulta-ajaksi on kutsuttu 1950- ja 1960-lukuja. Suomalaisen yhteiskunnan suuri rakennemuutos 1960- ja 1970-luvuilla merkitsi puolestaan isoa mullistusta etenkin maaseudun seurantaloille. Yhdistysten aktiivien määrä väheni maaseudun alkaessa tyhjentyä, ja moni talo alkoi rapistua myös talkooväen kadottua. 2000-luvulla seurantalojen tilannetta voi kuvata lähinnä sanalla moninainen. Eduskunnan 1970-luvun lopun päätös korjausavustusten myöntämisestä seurantaloille on ollut ratkaisevan tärkeä itse talojen säilymiselle (Pakkala 2008, 77). Osaan taloista on myös löytynyt toiminnan jatkajia, jotka ylläpitävät alkuperäistä ajatusta seurantaloista moninaista kansalaistoimintaa harjoittavien yhdistysten taloina ja ”yhdistysten arkiharrastusten keskuspaikkana” (Linkoranta & Stenwall 2020, 58). Osa taloista on muuttunut ajan ja tarpeiden mukaan nykyaikaisiksi monitoimikeskuksiksi tai nuorisotaloiksi, osa toimii vuokrattavina juhlatiloina, ja osa puolestaan kamppailee olemassaolostaan paikallisten aktiivien ikääntyessä, yhdistysten toiminnan hiipuessa ja talojen rakenteidenkin rapistuessa. Seurantalojen alkuperäisestä toiminta-ajatuksesta osin varsin kauas liukunut nykytilanne kutsuu tutkimaan seurantalotoiminnan ydintä kansalais- ja yhteistoiminnan tilallisina solmukohtina. Seurantalot avaavat näkymän kansalaistoimintaan, jossa nimenomaan oman konkreettisen tilan merkitys on (ollut) keskeinen. Seurantalojen tarkastelu on erityisen tärkeää, kun halutaan ymmärtää kansalaistoiminnan ja tilan välistä yhteyttä.

Yhteiskuntatieteellinen tutkimus seurantaloista ja niihin liittyvästä kansalaistoiminnasta on ollut Suomessa toistaiseksi vähäistä (ks. esim. Elo 2010). Seurantaloista on kirjoitettu lähinnä (kylä)historiikkeja ja laajalle

yleisölle suunnattuja tietokirjoja (esim. Halme & Pakkala 2008) sekä tehty alueellisia kartoituksia (Linkoranta & Stenwall 2020; Sainio 2004). Niissä on hieman sivuttu myös sitä, mikä tilan merkitys on kansalaistoiminnalle (Stenius 2008). Seurantalaja tiloina on kuitenkin tutkittu esimerkiksi rakennusperinnön näkökulmasta (esim. Hakanen 2018). Tilakysymystä on lähestytty myös abstraktimmalla otteella, pohtien verkkoviestinnän mahdollisuuksia korvata työväentalon tehtäviä (Aalto-Matturi 2004).

Seurantalotutkimuksen toteutus ja aineisto

Seurantalaja kansalaistoiminnan tilana analysoidaan keväällä 2020 tuotetun teemahaastatteluaineiston pohjalta. Haastateltavat (N=30) olivat seurantaloaaktiiveja tai talojen historiaa muutoin omakohtaisesti tuntevia, pääosin jo varsin iäkkäitä seurantalopaikkakuntien asukkaita Saimaan seudulla, 11 eri maaseutupaikkakunnalla. Haastatteluista 28 oli yksilöhaastatteluja ja yksi oli parihaastattelu. Haastattelut tehtiin osana Saimaan Teatteri -kiertueteatteriryhmän taustatyötä podcast-sarjaan (Saimaan Teatteri 2020), joka korvasi koronapandemian vuoksi peruuntuneen kesäkier- tueen. Haastattelujen tavoitteena oli kerätä tietoa ja muistoja Saimaan alueen seurantalosta, jotka ovat myös Saimaan Teatterin esiintymispaik- koja. Haastatteluissa ei erityisesti paneuduttu tilaan ja sen merkityksiin, mutta jokaisessa haastattelussa näitä teemoja vähintäänkin sivuttiin. Haastatteluista 19 teki tämän artikkelin toinen kirjoittaja Sanna Rynänen Saimaan Teatterin tutkijajäsenen roolistaan käsin. Lopuista haastatteluista vastasi taiteellinen työryhmä. Haastattelut kestivät 15 minuutista noin puoleentoista tuntiin. Kaikilta haastateltavilta on lupa myös haastattelujen tutkimukselliseen käyttöön. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin; haas- tatteluaineistoa on kaikkiaan 107 sivua (Times New Roman, fonttikoko 12, riviväli 1). Laajemmasta aineistokokonaisuudesta on tätä artikkelia varten poimittu kaikki haastattelukatkelmat, joiden olemme tulkinneet liittyvän tilan käyttöön ja sen merkityksiin. Tämän aineisto-otteen laa- juus on yhteensä 16 sivua (Times New Roman, fonttikoko 12, riviväli 1) ja se sisältää lausumia 26:lta haastateltavalta eli kattavasti lähes koko ai- neistosta. Analyysissä tilaan liittyvät haastattelukohdat luokiteltiin ensin temaattisiksi kokonaisuuksiksi ja sen jälkeen ne yhdistettiin seuraaviksi pääkategorioiksi: omaksi tehty tila, omaksi koettu tila, ihmisiä yhteen tuo- va tila, toimintaa tuottava tila ja hiipuva tila. Näitä kategorioita tulkittiin näkökulmasta, jossa huomioitiin erityisesti tilan ja toiminnan suhde sekä ”tilan toimijuus”.

Seurantaloaineisto kantaa mukanaan varsin laajan palan historiaa. Talojen syntyäikään liittyvät haastateltavien muistelot ulottuvat 1900-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä noin 1950-luvulle, ja tietyn talon toiminnan kuvaukset kattavat jopa yli sadan vuoden perspektiivin. Haastateltavat pohjasivat tilojen kuvailun ja niiden merkityksen pohtimisen osin aikaisempien sukupolvien kertomiin tai ylös kirjaamiin muistitieto- ja historia-aineistoihin, osin omiin kokemuksiinsa taloista. Joidenkin haastateltavien talomuistot ja -kokemukset ulottuivat niinkin kauas kuin lapsuuteen 1930-luvulla, joillakin ne liittyvät puolestaan talon hiljattaisiin vaiheisiin. Kaikilla haastateltavilla oli tuntemastaan talosta ja sen vaiheista useamman vuosikymmenen kokemus, ja talojen toiminnan kuvaukset painottuvat haastatteluissa pääosin niiden nykytoimintaa aktiivisempaan aikaan, eli vilkkaaseen seura- ja yhdistystoiminnan aikakauteen. Analyysiä seuran- ja työväentaloista kansalaistoiminnan tiloina tulee siis lukea historiallisesti painottuneena analyysinä siitä, minkälainen toiminnan alusta ne ovat erityisesti aktiivi-iäkoinaan olleet ja mitä nykytoimijat voisivat niistä oppia, vaikka haastatteluissa yhdistyykin eri aikatasoja, ja osin toiminnan kuvaukset ulottuvat nykypäivään saakka.

Seurantatilojen on rakennettu tai muutoin hankittu nimenomaan kokoon-
tumispaikoiksi. Siksi ei olekaan yllättävää, että ne näyttäytyivät myös haastatteluissa juuri yhteisen olemisen ja tekemisen tiloina. Talojen merkitys kansalaistoiminnalle kiteytyy analyysin perusteella erityisesti siinä, minkälaiseen yhteistoimintaan tilat ovat kutsuneet ja kannustaneet. Ensin omana kokonaisuutenaan tarkastellaan talkootyötä tilojen ja tilasuhteen muovaajana ja sen jälkeen pohditaan ”tilan toimijuutta” siitä näkökulmasta, millaista paikallisyhteisölle suunnattua toimintaa seurantalo on inspiroinut ja millaista suhdetta tilaan toiminta on rakentanut. Lopuksi pohditaan kysymystä hiljenevistä tiloista.

Talkoot rakentavat suhdetta tilaan

Haastatteluissa niin seurantaloiden rakentaminen ja kunnossapito kuin tilaisuuksien ja muun toiminnan järjestäminen kiertyvät vahvan yhteisöllisyyden ja erityisesti yhteisen talkootyön ympärille. *”Se kantava voima oli ihan varmaan se semmonen yhteisöllisyys. Ja oli kiva tehdä, vaikka tehtiin isoja pitoja, yli kahensaamman ihmisen häitä, ihan talkoilla tehtiin siinä niitä.”* Talkoot kuvataan haastatteluissa tilan ja toiminnan mahdollistavaksi ja myös talojen ylläpidon edellyttämäksi toiminnaksi, samoin kuin yleisemmin kaiken taloihin liittyvän toiminnan läpileikkaavaksi eetokseksi:

”et mitä vaan tarvis maamiesseuran eteen tehdä, niin ne oli kyllä valmiita lähtemään”. Tilojen ylläpitäminen vaati (ja vaatii edelleen) talkootyötä, tilojen ja yhdistysten toiminnan rahoittamiseksi järjestettävät tilaisuudet toteutettiin talkootyöllä monesti ohjelmaa myöten, ja lähes kaikki tilan mahdollistama harrastus- ja muu toiminta tehtiin yhdessä, talkoilla.

Talkoot näyttäytyvät haastatteluissa perustavanlaatuisena tekemisen ja toiminnan liimana, eräänlaisena kansalaistoiminnan kivijalkana, joka on hitsannut ihmisiä yhteen ja samalla myös edesauttanut uuden toiminnan syntymistä sekä paikallista yhteiselämää laajemminkin: *”Virikettä [talo on] antanu kylälle monenkymmenen vuuen aikana (...) Aina ku oli joku kokoontumine ni jokkaineha oman kortensa tuo kekkoon, mitä pystyy, niin kyllä se yhteishenkee kylälle luo lissää se.”*

Talkootyötä luonnehdittiin paitsi sen edellyttämän ja vahvistaman yhteisöllisyyden näkökulmasta myös tekemisen konkreettisen kehollisuuden kautta. Haastateltavat kertoivat monenlaisista fyysisistä, monesti jopa sanaritekojen kaltaisista ponnisteluista yhteisen päämäärän saavuttamiseksi: on kaadettu puita ja kiivetty katoilla. Ennen modernisointi-peruskorjauksia talot olivat tiloina myös varsin vaativia. Haastatteluissa kuvataan, miten talojen hoitaminen vaati jatkuvaa kunnossapitoa ja pientä toimeliaisuutta, kuten pönttöuunien lämmittämistä, öljyn lisäämistä ”tillikoihin” (voimavalolyhtyihin) ja hiilten lappamista elokuvakoneisiin. Tilaan ei vain tullu, vaan se vaati huomioimista ja huolenpitoa, ja jatkuvalla huolenpidolla suhde tilaan syveni entisestään – lattioita hiomalla ja vinttejä siivoamalla. Tuota suhdetta kuvataan haastatteluissa myös historiallisen jatkumon näkökulmasta: *”et se on tärkeä ihmisille pittää se kunnossa”*, kun aikaisemmat sukupolvet ovat talon varta vasten yhteisön käyttöön rakentaneet.

Erityisesti talojen vaatima työ ja moninainen pieni puuhastelu vaikuttavat muovanneen talot olennaiseksi osaksi haastateltavien identiteettiä kansalaistoimijoina. Talojen ominaisluonne itse tehtyinä ja ylläpidettyinä tiloina heijastuu haastateltavien puheessa erityisenä, henkilökohtaiseksi kuvattuna suhteena ”omaan” taloon ja siihen, mitä se historiansa myötä edustaa – *”melekeen ku kottiin menis aina”*. Taloihin yhdistettiin myös rakkauden ja kiintymyksen kaltaisia tunteita, ja muutama haastateltava käytti myös naimisissaolon metaforaa puhuessaan suhteestaan taloon ja sitä pyörittävään aatteelliseen yhdistykseen. Yksi haastateltava puolestaan kertoi, että vaikka hän on asunut jo kauan muualla kuin seurantalopaikkakunnalla, hänen tietokoneensa taustakuvana on edelleen *”se punaseks maalattu talo”*.

Tila tuo yhteen ja kutsuu toimimaan

Seurantalot rakennettiin suurine saleineen ja näyttämöineen mahdollistamaan monenlaista toimintaa, ja monenlaisen toiminnan keskuspaikoiksi ne myös muodostuivat. Taloja luonnehditaan haastatteluissa ikään kuin toiminnan ja tapahtumien alustoiksi, jotka ovat omimmillaan silloin, kun ne täyttyvät ihmisistä ja toiminnasta. Kuten yksi haastateltava totesi, ”*se [talo] on kulunu käyttäjien toimesta, kuten pitääki*”. Yhdistysten arkisempaan kokoustamiseen ja muuhun perustoimintaan haastatteluissa viitattiin vain ohimennen. Laveasti kuvattiin sen sijaan omaehtoista teatteritoimintaa sekä liikunta- ja urheiluharrastuksia. ”*50-vuotishistoriikin mukaan siellä on esitetty 200 näytelmää. Se ol niin kova se harrastus, ihmiset oli innostuneita kattomaan ja esittämään. (...) Tavallisesti kaikki tehtiin itse, suunniteltiin yhdessä*.” Teatteriharrastuksen korostuminen tässä aineistossa johtuu varmasti osaltaan siitä, että haastattelut toteutettiin taloilla itsekin teatteritoimintaa harjoittavan tahon, eli Saimaan Teatterin nimissä, mutta teatteriharrastus on myös laajemmin tunnistettu merkittäväksi osaksi talojen toimintaa – jopa siinä määrin, että seurantaloihin juurtuneella teatteriharrastuksella on katsottu olleen merkittävä rooli Suomen poikkeuksellisen laajan kaupunginteatteriverkoston kehitymisessä ja vakiintumisessa (Seppälä 2008, 51). Talojen yhteydessä toimivat urheiluseurat vahvistivat puolestaan monipuolisten liikunta- ja urheiluharrastusten mahdollisuuksia paikkakunnillaan.

Juhlien, tanssien ja iltamien kuvaukset toistuvat myös lähes jokaisessa haastattelussa. Juhlien ja iltamien järjestäminen oli paitsi yhteistä ajanviettoa myös eräänlainen välttämättömyys, koska niillä kerätyillä pääsylippituloilla rahoitettiin yhdistysten toimintaa ja hankittiin talojen ylläpitoon sellaisia korjaustarvikkeita ja erikoisosaamista, mitä talkootyöllä ei voitu hoitaa. Erityisesti ohjelmallisten iltamien perinne tuotti myös omaleimaista yhteistoimintaa aktiivien kesken. Haastatteluissa kuvataan, kuinka iltamaohjelman laatiminen sai kollektiivisen luovuuden liikkeelle, vaatien ajoittain hyvinkin heittäytyvää ja itsen likoonpistävää otetta, mutta ”*innostus oli silloin niin kova, että kaikki oli halukkaita osallistumaan siihen hommaan*.”

Seurantaloiilla järjestetyt moninaiset tilaisuudet ja tapahtumat tekivät taloista kokonaisten kyläyhteisöjen tärkeitä kohtaamispaikkoja – ”*ku rukoushuoneella ei voinu kaikkia tilaisuuksia pitää*” – ja paikallisen yhteenkuuluvuuden vahvistajia. ”*Et semmonen kylän vähän niinku keskuspaikka, tai se oli oikeestaan ainut, missä koko kylä yhdessä tapas*”, kuvasi yksi

haastateltava seurantaloon paikallista merkitystä. Talon merkitys tärkeänä kohtaamispaikkana tuli esiin vaikkapa kuvauksissa siitä, miten tansseihin saattoi tulla ihmisiä, joita itse tanssit eivät niinkään kiinnostaneet vaan ihmisten tapaaminen. *”Ei ollu kännyköitä eikä tälläst, että se oli myös tiettyllä tavalla jonkunlainen yhteydenpito, ku sinne kokoonnuttiin.”*

Haastatteluissa korostettiin, että kun haluttiin pitää hauskaa, talon taustajärjestöä ei useinkaan tuijotettu: *”keskustalaiset oli myös [työväentalolla] tanssimassa, eli siinä ei eroteltu sitä”*. Talojen aatteellinen ja poliittinen ohjelma sen sijaan jakoi paikkakunnan asukkaita. Erityisesti työväentalohaastateltavat kuvasivat taloilla järjestettyjen poliittisten tilaisuuksien merkitystä nimenomaan aatteellisen yhteisön vahvistajina ja kävijäkuntaa ajoittain erottelevana jakolinjana. Työväentalohaastatteluissa myös poikkeuksetta lueteltiin vuosien saatossa talolla käyneet tunnetut vieraat vänpolitiikan huipulta, aivan kuin he olisivat läsnäolollaan kohottaneet oman talon ja myös koko paikkakunnan statusta. *”Kävihä sielä paljon esimerkiks sen aikasia ministereitäkii Kalevi Sorsasta lähtien...”*

Tila ilman toimintaa?

Suomessa on joukko seurantaloja, jotka ovat onnistuneesti päivittäneet toimintansa 2000-luvulle ja löytäneet esimerkiksi uudenlaisia käyttäjäryhmiä ja toimintaa (esim. Linkoranta & Stenwall 2020). Monet tämän aineiston seurantalot edustavat kuitenkin hiljenevien maaseutupaikkakuntien taloja, joiden ikääntyneet aktiivit jakoivat haastatteluissa huoltaan siitä, että säännöllisen toiminnan edellytykset ovat kadonneet tai katoamassa. Aineisto avaa siis näkymän tilanteeseen, jossa tila kyllä on, korjausavustusten myötä vieläpä monesti aivan hyväkuntoinen tila, mutta siihen ei välttämättä löydy enää toimijoita ja toimintaa.

Yhdeksi syyksi aktiivisen toiminnan hiipumiselle haastatteluissa esitettiin se, että taloille tunnusomaisen seuratoiminnan vetovoima on hiipunut, *”kun tää nykyinen elämänmeno on vaan ihan erilaista”*. Nykyisen elämänmenon erilaisuutta kuvaa haastateltavien mukaan esimerkiksi se, että harrastuksien odotetaan tulevan ”valmiina” sen sijaan, että harrastusmahdollisuuksia ryhdyttäisiin itse rakentamaan olemassa olevan tilan ympärille, harrastusmahdollisuuksia samalla muille mahdollistaen. Tällaiselle tilanteelle kontrastiksi piirretään vuosikymmenien takainen tilanne, jolloin *”toimijoista ei ollu koskaan puutetta”*.

Haastatteluissa kuvataan myös talkootyön imun, tai haastateltavien sanoin *”talkoohengen”*, hiipumista ja sitä, että nykyisin joillakin paikkakun-

nilla esimerkiksi talojen kunnossapito jää muutaman jo ikääntyneen aktiivin varaan. Tällöin joudutaan turvautumaan erilaisiin korjausavustuksiin ja niiden avulla hankittaviin ostopalveluihin. *”Kyllä nyt on talkooporukka mennyi niin vähäks, että ei siitä oo talkoot onnistuna.”* Haastatteluissa toistuu ajatus siitä, että enää ison hirsitalon rakentaminen yhdessä ei onnistuisi, kun *”ihmiset on tullu enemmänä mukavuutta rakastavaksi, että kaikki pitäis olla aika valmista”*. Pienempiinkin talkootöihin on vaikeaa löytää tekijöitä, *”eikä ne uskalla enää katollekaan mennä”*. Toisaalta haastatteluissa kerrottiin, että *”se kulkee suvussa tämä seurantaloon toiminta ja perinne”* ja että *”aina on löytyny semmosia nuoria jotka on mielellään lähtenä mukkaan”*. Tiivis suhde taloon saattaa siis siirtyä sukupolvelta toiselle, mutta mikäli jonkinlaista sidettä taloon ja sen toimintaan ei syystä tai toisesta ole muodostunut, siitä huolehtiminenkaan ei muodostu sydämen asiaksi.

Tapausesimerkki 2: Maailmankaupat

Oikeudenmukaisen kaupankäynnin tilat

Maailmankaupat (aiemmin kehitysmaakaupat²) ovat reilun kaupan erikoisliikkeitä, jotka käyvät mahdollisimman suoraa ja tasavertaista kauppaa globaalien etelän maiden pientuottajien kanssa. Keskeinen lähtökohta on korostaa taloudellisten suhteiden oikeudenmukaisuutta hyväntekeväisyyden sijaan, olkoonkin että tuottajien valinnassa poiketaan selvästi kaupallisista kriteereistä (Markuksela 2011). Suomen ensimmäinen maailmankauppa, oululainen Juuttiputiikki, perustettiin vuonna 1978, ja parhaimmillaan kauppoja oli 1980–90-lukujen taitteessa noin 40. Maailmankaupoilla viitataan tyypillisesti (kuten myös tässä) yhdistysmuotoisiin toimijoihin, erotuksena 2000-luvulla syntyneistä yritysmuotoisista reilun kaupan erikoisliikkeistä (Laine & Laine 2009). Yhdistykset ovat aatteellisia toimijoita, joilla on myös kaupankäyntiin liittymätöntä tiedotus- ja kulttuuritoimintaa, ja joiden toiminta riippuu vapaaehtoistoimijoiden panoksesta.

2010-luvun aikana maailmankauppojen toiminta Suomessa hiipui nopeasti. Maailmankauppojen perinteinen kivijalkakaupparamalli on käytännössä loppunut (esim. Ebbeng 2016). Mielenkiintoista kyllä, tämä hiipuminen tapahtui varsin yhtäaikaaisesti, vaikka yhdistykset olivat hyvinkin

² 2000-luvulle tultaessa kehitysmaakaupat muuttivat yleisesti nimensä maailmankaupoiksi, ja maailmankauppojen liitto alkoi suosittaa kehitysmaa-käsitteestä luopumista. Kaikki toimijat eivät kuitenkaan hyväksyneet muutosta, koska kokivat harjoittavansa solidaarisuustoimintaa juuri kehitysmaiden hyväksi. Vaikka ”kehitysmaa” on vanha ja ongelmallinen käsite, sitä käytetään tässä artikkelissa silloin, kun se heijastaa toimijoiden omia merkityksenantoja.

itsenäisiä ja jopa itsenäisyyttään korostavia toimijoita. Yhden maailman-kauppa-aktiivin sanoin: *”Täällä kauppa loppui viitisen vuotta sitten, enkä tiedä miten se tapahtui silloin kaikkialla, kun ajattelin että me oltiin aika yksilö.”* Merkittävä osa yhdistyksistä on kuitenkin edelleen olemassa. Ne pyrkivät jatkamaan toimintaansa esimerkiksi pop-up- ja tapahtumamyymintinä. Yksi yhdistys (Tampereen kehitysmaakauppayhdistys) harjoittaa myös edelleen maahantuontia.

Katkos korostaa paitsi toiminnan haasteita, myös muutosta suhteessa toiminnan fyysiseen tilaan ja sen käyttöön. Kivijalkakaupat olivat maailmankauppaliikkeen näkyvä olomuoto, symbolisia ulottuvuuksia saava ilmiasu ja myös konkreettinen vapaaehtoisen kansalaistoiminnan paikka. Siksi on kiinnostavaa tutkia kauppojen konkreettisen tilan merkitystä liikkeen toimijoille ja toiminnalle. Toimintatilaa voidaan toki perustellusti pitää hyvin marginaalisena näkökulmana maailmankauppaliikkeen toimintaan, ideologiaan ja merkitykseen. Se on kuitenkin myös turhan helposti sivuutettava näkökulma, koska se ei liity toiminnan kaupalliseen luonteeseen: tavaroitahan voi myydä ilman kauppatilaa, kuten nykyisin lisääntyvässä määrin tehdään. Maailmakauppojen kiinnostava piirre oli kuitenkin juuri kaupankäynnin ja kansalaistoiminnan yhdistäminen. Vaikka kaupallinen tila tyypillisesti viestii ostamaan ja jatkamaan ostosten jälkeen matkaa, maailmankaupoille tämä ei ollut ainakaan ainoa tilan merkitys. Tässä mielessä maailmakaupat muistuttavat oman tilan hallintaa korostaneita solidaarisuustalouden toimijoita (esim. Aho, Korkatti, Rannikko & Tiainen 2017) sekä ilmentävät vaihtoehtoisten talouksien eetosta (Eskelinen, Hirvilampi & Venäläinen 2020). Tilan merkitys on ohittamattoman tärkeä näkökulma maailmakauppoihin kansalaistoimintana.

Maailmakauppatutkimuksen toteutus ja aineisto

Alla analysoidaan maailmakauppoja hyödyntäen laajaa tutkimusaineistoa, joka koostuu kirjallisista aineistoista (maailmakauppalehden viimeisiksi jääneet viisi vuosikertaa, yhdistysten tiedotusmateriaalit), tausta-haastatteluista (n=3) ja maailmakauppatoimijoiden teemahaastatteluista (n=12). Aineiston pohjalta maailmakauppoja on tutkittu eri näkökulmista, joista tässä analysoituva tilan merkitys on vain yksi. Tässä analyysissä hyödynnetään vain maailmakauppatoimijoiden haastatteluja, ja muut osa-aineistot toimivat taustaymmärryksen tuottajina. Haastattelut on tehty syksyn 2020 ja alkuvuoden 2021 aikana. Suurin osa on toteu-

tettu perinteisinä tutkimushaastatteluina, mutta kaksi teemahaastattelua ja taustahaastattelut on tehty videopuhelun välityksellä ja yksi haastattelu sähköpostilla. Haastateltaviksi valikoitiin maailmankauppayhdistysten keskeisiä toimijoita eri paikkakunnilla. Osa haastateltavista paikannettiin ottamalla yhteyttä olemassa olevien yhdistysten tämänhetkisiin puheenjohtajiin, ja muiden toimijoiden paikantamisessa saatiin apua maailmankauppojen kattojärjestöltä ja toisilta haastateltavilta. Lisäksi haastateltavien valinnassa on pyritty maantieteelliseen kattavuuteen: haastatellut edustavat tulkinnasta riippuen 10–11 paikkakunnan maailmankauppayhdistyksiä. Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja, ja ne kestivät 1,5–2,5 tuntia. Haastattelunauhaa on yhteensä noin 24 tuntia.

Tilan merkitys nousi näissä kattavissa haastatteluissa esille ehkä yllättävänkin selvästi. Toki haastatteluissa on pitkiä jaksoja, jotka eivät liity tähän teemaan ollenkaan. Koska aihetta kuitenkin vähintään sivutaan lähes jokaisessa haastattelussa, materiaali mahdollistaa tulkintojen tekemisen aiheesta. Haastatteluissa oli annettu tilaa haastateltavien omille merkityksenannoille, ja näitä seurailtiin myös analyysissä. Erityisesti paikannettiin tilan ja toiminnan välisiä kategorioita: tila ihmisten yhteen liittäjänä, tila kokoontumispaikkana ja toiminnan mahdollistajana sekä toiminnan mahdollisuudet ja toiminta ilman tilaa. Alla teemaa käsitellään ”tilan toimijuuden” näkökulmasta. Tarkoituksena on valottaa nimenomaan kauppatilojen erityisyyttä: miten nuo tilat poikkeavat osallisten tulkinnoissa markkinaehtoisien kaupallisen tilan käytöstä, ja mikä niiden toimintaa tuottava rooli on. Haastattelumateriaalien perusteella analysoidaan tilan roolia ihmisten ja järjestöjen yhteen tuojana: miten tila tuottaa kohtaamisia ja toimintaa, joita ei muuten syntyisi, ja miten tila synnyttää identiteetin tuntua ja maailmankauppoja laajempaa kansalaistoimintaa. Toiseksi saman materiaalin avulla tutkitaan, miten maailmankauppojen tapauksessa tilan puute vaikuttaa toiminnan mahdollisuuksiin. Analyysia käydään läpi aineistovetoisesti, haastattelumateriaalien jäsentelyn avulla.

Tila tuo ihmisiä ja järjestöjä yhteen

Useissa haastatteluissa korostetaan maailmankauppojen merkitystä tilana, joka kokoaa ihmisiä yhteen. Tyypillisesti kaupat mielletään vain transaktion paikoiksi, joissa sosiaalinen vuorovaikutus liittyy suoraan kaupankäyntiin. Maailmankaupat vaihtoehtoisina kaupallisina tiloina pystyivät kuitenkin toimimaan nimenomaan paikallisten kansalaistoimijoiden yhdistäjinä. Tätä ei haastatteluissa pidetty mitenkään ristiriitaisena

kaupankäynnin kannalta. Toisinaan voitiin kyllä huomauttaa, että joskus kaupalla on kiirettä ja hälinää, mikä ikään kuin muistuttaa toimijoita siitä, että kyse on kuitenkin kauppatilasta.

Aineistosta nousee vahvasti esiin ajatus kauppatilassa oleskelusta, ja tilan vapaasta ja luovasta käytöstä. Tämä näkyy ensinnäkin siinä, että kaupalle hakeuduttiin oleskelemaan ilman erityistä syytä tai tarvetta. Tätä kuvattiin sanomalla, että kaupalla oleskelu oli *”enemmän sellaista seurusteluhommaa kuin kauhean vahvasti työn tekemistä”*, ja että vapaaehtoiset myyjät saattoivat *”tulla katselamaan mitä tapahtuu”* myös myyjävuorojensa ulkopuolella. Ennen kaikkea *”kaupalla saattoi aina törmätä muihin”*, mikä korostaa tilan merkitystä kohtaamispaikkana. Kaupalla myös *”istuttiin muuten vaan, kun ei jaksanut mennä kotiinkaan, tai kun siellä oli joku kiva tyyppi jota ei muuten näe”*, ja sitä pidettiin avoimena paikkana, jonne *”saattoi aina mennä”*. Tässä yhteydessä viitattiin myös *”kaupanpitämiskulttuuriin”*, mikä on *”toiminnan ja ihmisten tapaamisen ja hauskan pitämisen puoli”*.

Aktiivisimmille toimijoille kauppa on ollut käytännössä arkinen oleskelupaikka. *”Olin siellä koko ajan [...] Silloin kun en ollut luennolla, olin siellä.”* Maailmankaupan koettiin olevan *”kaupan lisäksi kokoontumispaikka”*, tai useiden haastateltavien sanoin *”kiintopiste”*. Myös varsinaista tekemistä kuvataan sanankääntein, joissa korostuu epämuodollinen vaikutelma: siellä tehtiin *”kaikenlaista askartelua”*. Myös silloin, kun kaupan toimijoilla oli vaikkapa inventaarion takia varsinainen syy kokoontua paikalle, *”tuli puhuneeksi kaikkea muutakin maailmasta ja elämästä”*. Kokoontumispaikan funktiota korosti matalan kynnyksen paikalla poikkeamisen mahdollisuus: *”sinne saattoi mennä ihan vaikka vaan höpsemään työntekijän kanssa”*. Tavallista oli *”sellainen kaupalla pyörähtäminen että ketä täällä on [...] sellaista vaan ihmisten kohtaamista”*.

Havainto vapaan oleskelun tilasta tuntuu liittyvän myös maailmankauppojen asiakaskuntaan, ei ainoastaan vapaaehtosiin. *”Ihmisiä saattoi aina tulla kaupalle ihan vaan juttelemaan.”* Maailmankauppojen toimijat tuntuivat pääsääntöisesti kokevan myönteisenä tilan käytön yleiseen oleskeluun, sen sijaan että olisivat painottaneet erityisesti myyntifunktiota. Tähän vapaaseen oleskeluun tuntuu, mielenkiintoista kyllä, assosioituvan myös tietty riippumattomuus kulutuksesta: *”kun eihän sinne kaikki isojen rahojen kanssa tule niin siellä ei niin tarvinnutkaan”*. Jos ainoa tilan käytön tarkoitus olisi myyntitoiminta, tällainen sallivuus olisi varmasti huomattavasti harvinaisempaa. Koska maailmankauppahdistykset pyrkivät

myynnin lisäksi myös tiedottamaan maailmantalouden epäkohdista, voi paikalla oleskelun katsoa myös toteuttavan yhdistysten tavoitteita.

Toisaalta paikalla oleminen ei ollut ainoastaan luovaa joutilaisuutta, vaan haastateltavien mukaan paikalla oleskelu myös tuotti aktiivisuutta – sen sijaan, että toiminnan tarve olisi syntynyt ennen tilaa tai tilasta riippumatta. ”Kyllä siellä aina joku istui pitkiä iltoja, koska siellä oli kivempi olla kuin kotona, ihan että tekee jotain. Satoi tennareiden lankoja tai jotain.” Kaupasta huolehtiminen oli myös selvästi osa toimintaa: vaikka haastatteluissa kuvataankin yleisesti kauppoja varsin boheemeina tiloina, myymälätilasta huolehtimiseen suunnattiin paljon huomiota. Esimerkiksi näyteikkunan somistaminen toistuu haastatteluissa aktiviteettina, mihin helposti ryhdyttiin kaupalla oleskellessa.

Lisäksi haastatteluissa viitataan kauppatilan kykyyn tuottaa identiteettiä: juuri kaupalla oleskelu määritteli tiettyyn väljärejaiseen, vaihtoehtoiseksi koettuun ihmisryhmään kuulumista. ”Sellainen että meidän kauppa, ja nähdäänkö kaupalla sitten, se alkaa tuntua sellaiselta omalta, että on avain johonkin.” Kauppoja luonnehdittiin käsitteillä kuten ”yhteisöllinen kotipesä” ja ”tietyn porukan keskipiste”. Tähän liitettiin tilan hallittavuus omaa tilaa määrittävänä tekijänä: ”se kauppa oli niin kuin under your control”. Yksi haastateltava kuvasi kauppa paikkana, jossa ”tietty porukka aina kohtasi, tasaisin väliajoin”. Toinen kuvasi kaupalle tehtyä murtoa henkilökohtaisena loukkauksena, mitä pahensi se, etteivät hänen ystävänsä pystyneet täysin hahmottamaan, ettei hän samaistanut kauppa työpaikkaan vaan kotiin.

Pelkkä tilan olemassaolo ja taju siitä jonkinlaista vaihtoehtoisuutta ja kansalaistoimintaa edustavana paikkana on merkinnyt kauppojen muodostumista kansalaistoiminnan paikallisiksi keskipisteiksi. Monissa haastatteluissa muisteltiin kauppa lukuisten järjestöjen toiminta- ja kohtauspaikkana. Kaupoilla oli tyypillisesti ”Oikeutta eläimille -lippaita ja sellaisia”, ja tästä sanottiin myös tietyllä ylpeydellä, että ”kauppa ei sulkenut ketään pois”, kun siellä oli aina myös esimerkiksi ympäristöjärjestöjen materiaaleja eikä ”pelkästään tätä kehitysmää-asiaa”. Toisaalta joissakin yksittäisissä maailmankaupoissa on taas pyritty keskittymään nimenomaan myyntitoimintaan ja karsittu muiden yhdistysten tiedottamista.

Monet aikansa samanhenkiseen kansalaistoimintaan assosioituvat järjestöt ovat myös konkreettisesti kokoontuneet ja kokoustaneet kauppojen yhteydessä olevissa tiloissa, takahuoneissa tai kokoustiloissa. Jotkut maailmankauppayhdistykset ovat myös tehneet yhteistyötä esimerkiksi ym-

päristöjärjestöjen kanssa tapahtumien yhteydessä niin, että kauppatila on ollut tärkeässä roolissa. Joissakin tapauksissa myös itse kauppatoimintaa on organisoitu yhteistyössä samanhenkiseksi koettujen järjestöjen kanssa, joilla on ollut pienimuotoista myyntitoimintaa. Kaikkineen voidaan sanoa, että kauppatilat ovat luoneet identiteetin tajuja paitsi itse kaupan toimijoille, myös laajemman kaupan assosioituvan kansalaisyhteiskunnan toimijoiden parissa, joille kauppa on ollut luonteva kohtaamispaikka.

Toiminta ilman tilaa?

Tilan merkitykseen viitattiin jatkuvasti myös pohdittaessa tulevaisuuden toimintaa. Kuten todettua, tällä hetkellä kivijalka-maailmankauppoja ei Suomessa ole. Vaikka monet niitä aiemmin pyörittäneistä yhdistyksistä ovat lopettaneet, suuri määrä yhdistyksiä on edelleen olemassa. Ne joutuvat pohtimaan toimintaansa uudessa tilanteessa, jossa perinteisten myymälätilojen ylläpitäminen on käynyt eri syistä mahdottomaksi. Osa niistä on pyrkinyt käymään kauppaa tavoilla, jotka eivät vaadi kiinteää myymälää: kesämyymälänä, tapahtuma- ja torimyyntinä, pop-up-kauppoina, verkkokauppoina ja erilaisin suoramyyntijärjestelyin.

Yhdistysten toiminta on ollut myös moninaista kaupan olemassaolon aikaan: niillä on ollut runsaasti tapahtumia, tiedotustoimintaa, erilaisia yhteyksiä tuottajiin ja niin edelleen. Myös kouluvierailuja on tehty paljon. Tällainen toiminta ei millään tavalla edellytä kauppatilan olemassaoloa, ja kauppaakin voidaan käydä ilman tilaa. Kuitenkin toiminta on ollut selvästi vähäistä – joskaan ei toki olematonta – kauppojen lopettamisen jälkeen.

Kyse on osittain puhtaasti käytännöllisestä kysymyksestä: tila helpottaa esimerkiksi kokousten pitämistä: ”*Kun oli avaimet niin sinne aina päästiin milloin haluttiin, jos me halutaan tavata niin eihän johonkin kirjastoon päästä välttämättä ilta-aikaan kokoustamaan*”. Ennen kaikkea tavaroiden varastointi voi olla työlästä tilan puuttuessa, ja monesti ihmiset ovat varastoineet tavaroita esimerkiksi kotiensa kaappeihin ja autotalleihin. Tällaiset käytännölliset ongelmat eivät kuitenkaan ole asian ainoa aspekti. Tilan katoamisen merkitys tuli haastatteluissa esille ainakin kahden muun näkökulman kautta. Ensinnäkin kauppatila tekee toiminnasta konkreettista, ja toiseksi tilalla on keskeinen merkitys kansalaistoiminnan jatkuvuuden kannalta.

Ajatus kauppatilan luomasta toiminnan konkreettisuudesta tuli esille useissa haastatteluissa. ”*Kaupankäynti, siinä on paljon mielekkyyttä... siihen on totuttu että se toiminta on siinä kaupalla.*” Yksi haastateltava kuvaa

useissa haastatteluissa toistuvaa ajatusta kaupan loppumisesta taitekohtana näin: *”Kaikki oli niin pyörinyt sen kaupan ympärillä, eikä me oikein keksitty mitä me sitten tehtäisiin.”* Kauppa oli myös ollut mahdollisuus tarjota konkreettista ja mielekästä toimintaa vapaaehtoisille *”kuutena päivänä viikossa, kahdeksan tuntia päivässä”*.

Osalle tila on kansalaistoiminnan ja sen jatkuvuuden edellytys. Tämä liittyy paitsi ihmisten kohtaamiseen ja toimintaan olennaisesti kuuluvien kokousten järjestämiseen myös tapahtumiin, joiden kautta toimintaan voi tulla mukaan: *”kahvilassa oleminen voi olla aika hälyistä ja uskaltaako sinne uusi ihminen tulla, kun ei tiedä missä pöydässä me istutaan ja mihin sinne konkreettisesti tullaan”*. Tilan puute siis vaikeuttaa myös uusien vapaaehtoisten rekrytointia. *”Niin kauan kun se kauppa on, siellä käy, ja sitten ajattelee että hei nämä tarttee vapaaehtoismyyjiä. Sillä tavalla moni tullut mukaan ja sillä tavalla on helppo tulla. Sillä on jotkut kasvot ja voi jutella ihmisten kanssa.”*

Omassa tilassa voidaan järjestää myös esimerkiksi vapaaehtoisten rekrytointia ja koulutusta, mitä on vaikea toteuttaa ilman omaa tilaa. *”Voisi perehdyttää niitä [vapaaehtoisia] asioihin ja pitää sellaisia vapaamuotoisia että tänään on teetä tarjolla ja käydään kuvia Nepalista ja sitten katsellaan mitä tuotteita on sieltä.”* Tällaista matalan kynnyksen toimintaa, joka ei liity suoraan kaupankäyntiin, on useissa yhdistyksissä järjestettykin. *”Kyllä me silloin saatiin parhaimmillaan nuoriakin ihmisiä, kun oli se konkreettinen paikka mihin tulla kuuntelemaan ja kellonaika milloin ja sitten samalla näki sen kaupan että tällaisessa ympäristössä pääsee toimimaan, niin olihan se todella konkreettista.”*

Haastateltavat kokivatkin, että ajatus toiminnan jatkamisesta eri välinein on helpommin sanottu kuin tehty. Useat myös ajattelivat, että kokoustilan tulisi *”tuntua omalta”*. Esimerkiksi järjestötaloilta saatetaan saada kokoustiloja, mutta se ei ole sama asia. Tilan katoaminen edustaa tietynlaista katkosta: vaikka toimintaa voisi jatkaa, kaupan jälkeen *”tarvittiin tietty jäähdyttelykausi jolloin olisi pitänyt keksiä kaikkea. Ja nyt se porukka on hävinnyt kun se paikka on hävinnyt”*. Tilan puutteen koettiin myös vähentävän toiminnan avoimuutta ja demokraattisuutta. *”Onhan se vähän epäreilua että ne [myytävät tavarat] on nyt siellä mun makuuhuoneen kaapeissa minne toiset ei näe”*.

Yksi haastateltava sanoo asian suoraan: *”Se kauppa oli se kiinteä piste mihin tullaan. Mä kyllä näen että tällainen maailmankauppatoiminta vaatisi sen kaupan.”*

Synteesi ja johtopäätökset: tilan ja kansalaistoiminnan moninainen suhde

Olemme yllä käsitelleet seurantaloloja ja maailmankauppoja esimerkkeinä tilan ja kansalaistoiminnan mahdollisista suhteista. Molemmat tapaus-esimerkit edustavat kansalaistoimintaa, jossa oma tila on toiminnan keskiössä. Tämä oli perusteena tapausten valinnalle, samoin kuin se, että ne ovat kansalaistoiminnan ajallis-paikallisen luonteen näkökulmasta keskenään riittävän erilaisia. Seurantaloaineisto avasi näkymän pääosin maa-seutupaikkakuntien paikallisesti mutta myös aatteellisesti rakentuvaan ja jäsenytyvään kansalaistoimintaan lähes sadan vuoden aikajänteellä (ei kuitenkaan kattavasti kaikkeen seurantalotoimintaan), maailmankauppa-aineisto oli puolestaan ikkuna urbaanimpaan, aatteellisesti järjestäytyvään toimintaan. Tarkoituksena on ollut valottaa valitsemiamme tapauksia tilan ja kansalaistoiminnan suhteen näkökulmasta tilan moninaisen roolin ymmärtämiseksi. Olemme sekä pohtineet oman tilan merkitystä kansalaistoimijoille että eritelleet tilan vaikutuksia kansalaistoiminnan muotoutumiseen. Kansalaistoiminnassa tiloja saatetaan tarvita käytännöllisiin tarkoituksiin, kuten kokouksiin ja tapahtumiin, tai aatteellisen kauppatoiminnan tapauksessa tavaroiden varastointiin, myymiseen ja esilläpitoon. Tällaisten ilmeisten tarkoitusten lisäksi on kuitenkin syytä tunnistaa myös monia muita tasoja, joilla tila ja toiminta risteävät. Näiden risteämien luonne kuitenkin riippuu suuresti kansalaistoiminnan tyypistä.

Olemme valinneet seurantalot ja maailmankaupat tapausesimerkeiksi myös sen vuoksi, että ne edustavat kansalaistoiminnan näkökulmasta eräänlaisia hybridejä. Siksi ne ovat tilan merkityksen näkökulmasta erityisen havainnollisia avatessaan näkymän tilojen monipuolisiin käyttömahdollisuuksiin. Maailmankaupat olivat vain näennäisesti pelkkiä kauppatiloja, ja niitä voidaan tulkita monenlaisen kansalaistoiminnan mahdollistajina: kaupat nähtiin vapaiden kohtaamisten tiloina, joissa sekä kaupan toimijat että asiakkaat pystyivät käymään ihan vain juttelemassa, riippumatta kaupankäynnistä. Kauppatilan käyttö saattoi olla tarkkaan määritellyn toiminnan sijaan vapaata oleskelua, mutta vapaa oleskelu synnytti toimintaa. Seurantalojen merkitys ei puolestaan pelkisty (nyt) niiden taustayhdistysten toimintaedellytysten turvaamiseen, vaan tilan olemassaolo kutsui kohtaamisiin, jotka vahvistivat olemassa olevia suhteita tai loivat uusia. Tämä taas vahvisti sekä paikallisyhteisöllisyyttä että paikallista kansalaistoimintaa. Talojen olemassaolo siis kutoi eräänlaisen yhteis-

söllisyyden verkon paikallisesti ja monesti myös paikallisrajat ylittäen. Seurantaloilla järjestetyt juhlat ja iltamat ovat esimerkki toiminnasta, joka vahvisti ja rakensi paikallisyhteisöllisyyttä ja joka myös toi ihmisiä mukaan paikalliseen kansalaistoimintaan. Tutkimuksen tuloksia voikin lukea argumenttina sen puolesta, että konkreettisilla fyysisillä kohtaamisilla on merkitystä ja arvoa sekä kansalaistoiminnan ylläpitämisessä että uusien toimintatapojen muotoutumisessa.

Tilat koettiin myös yhteisöllistä identiteettiä rakentaviksi paikoiksi. Tietyt ihmiset käyttävät aktiivisesti tilaa, ja tällaisessa paikassa oleskelusta voi tulla keskeinen ryhmään kuuluvuuden osoitin ja identiteetin rakennusaines. Seurantatilat yhdistivät paikallista väkeä kaikille avoimina tiloina, mutta niiden avulla myös saatettiin tietoisesti luoda tiukempaa ja myös ulossulkevampaa oman ryhmän identiteettiä. Näin oli esimerkiksi työväentalojen kohdalla. Historioitsija Henrik Stenius (2008, 19–20) puhuu toisaalta ”tulkaa meille” -taloista ja toisaalta ”me ja ystävät” -taloista. Maailmankaupoilla taas tunnistettiin tietty kauppatilassa pyörivä ”ihmistyyppi”, mikä myös muodostui omanlaisekseen identiteetiksi. Itse hallituina tiloina maailmankaupat toimivat pitkään laajemman yhteiskunnallisen vaihtoehtoliikchedinnän tiedotus- ja kokoontumispaikkoina.

Tilan avaamasta näkökulmasta siis korostuu kansalaistoiminnan ja muun toiminnan välinen luonteva jatkumo. Molemmat esimerkkitapaukset osoittavat, että vapaamuotoisempaa tilan käyttöä ei ole syytä ajatella kansalaistoimintaan liittymättömäksi ajanvietteeksi. Myöskään tilan ylläpito, huolto ja koristaminen eivät ole ainoastaan toiminnan mahdollistamista vaan osa toimintaa: toiminnalle ja tilalle rakentuu symbioottinen suhde. Toimijoiden oma tila yhdistää luontevasti muodollisemmat ja epämuodollisemmat käyttötarkoitukset, eikä eron tekeminen näiden välille ole aina erityisen mielekäästä. Voi olla, että vaikka tänä päivänä tiukasti määriteltyn kansalaistoimintaan (esimerkiksi yhdistysten kokoukset) olisikin tiloja tarjolla, kansalaistoimintaa tukisi paremmin juuri avoimempi, myös vapaamuotoisen hengailun merkityksen huomioiva käsitys kansalaistoiminnasta ja sen tilatarpeista. Sosiaalipedagogiikan näkökulmasta tämä liittyy erityisesti kysymykseen pienyhteisöjen ja yhteiskunnan osallistuvasta jäsenyydestä. Sen perustukset rakentuvat nimenomaan kohtaamalla muita yhteisön jäseniä sekä osallistumalla yhteisön vuorovaikutukseen ja yhteiseen toimintaan. Ne tukevat yksilön liittymistä osaksi sosiaalisia verkostoja ja tuottavat parhaimmillaan kokemuksen myös laajemmasta yhteiskunnallisesta osallisuudesta, mikä puolestaan osaltaan

vahvistaa mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa. (Nivala & Ryyänen 2019, 165–170; ks. myös Nivala 2008, 279–280.)

Kansalaistoiminnan näkökulmasta tila saa parhaimmillaan aikaan itseään vahvistavia positiivisia kehii. Tila ei ainoastaan mahdollista toimintaa, vaan se myös ”tuottaa” toimintaa. Seurantalojen tapauksessa yhteisin ponnistuksin rakennettu tila on innostanut monenlaiseen toimintaan. Yksi esimerkki tästä ovat seurantalojen näyttämöt. Näyttämöt tarjosivat esiintymistilan kiertäville teatteriryhmille, mutta ne myös innostivat laajamittaiseen omaehtoiseen teatteritoimintaan, jossa näytelmiä valmistettiin harrastelijavoimin runsain määrin esitettäväksi ja jossa teatteriharrastus saattoi yhdistää suuren osan paikkakuntalaisia toimimaan yhdessä. Toisen itseään vahvistavan kehän voi tunnistaa talkootyöstä, joka seurantaloilla on tuonut ihmisiä konkreettisesti yhteen. Erityisesti talon kunnossapitoon liittyvä talkootyö – joko rakentaminen ja kunnossapito tai varainkeruun vuoksi järjestetyt tapahtumat – saattoi tiivistää suhteen taloon niin läheiseksi, että tila alkoi tuntua omalta, ja omalta tuntuvaa tilaa halusi ”hoivata”. Tämä tiivisti puolestaan entisestään suhdetta tilaan ja sen toimintaan: ”oma talo” haluttiin pitää paitsi kunnossa myös elävänä ja toimeliaana. Maailmankauppojen tapauksessa itseään vahvistavat kehät liittyivät toimintaan mukaan houkutteluun: uusia toimijoita tuli, koska kaupalle oli helppo ja luonteva tulla. Lisäksi kaupalla oli aina konkreettista tekemistä, eli tilan tuottamia syitä etsiä kauppatilaan.

Tilan ja toiminnan positiivinen kierre ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys, ja aineistossa näkyy vahvasti myös tilan ja toiminnan eriytyminen. Tätä voidaan tutkia kahdesta eri näkökulmasta, jotka osoittavat kahden tapauksen erilaisuuden monista yhtymäkohdista huolimatta: tila ilman toimintaa ja toiminta ilman tilaa. Seurantaloja on tiloina vielä runsaasti olemassa, mutta vain osaan niistä on löytynyt niiden alkuperäistä käyttötarkoitusta vastaavaa toimintaa. Tila ei siis ”tuota toimintaa” ehdoitta. Aluekehityksen myötä osa aikoinaan keskeisille paikoille rakennetuista seurantaloista on saattanut jäädä syrjään, alueen asukasmäärä on saattanut vähentyä selvästi ja ikärakenne muuttua dramaattisesti, tai talot eivät enää vastaa nykyajan vaatimuksia – eli ”menestystekijät” puuttuvat (Linkoranta & Stenwall 2020, 76–77). Tilan kyky tuottaa ja ylläpitää toimintaa saattaa puolestaan näkyä erityisesti silloin, kun tilaa ei enää ole: vaikka mikään ei estä jatkamasta toimintaa, se onkin yllättävän vaikeaa ilman totuttua fyysistä tilaa. Maailmankauppayhdistykset voisivat jatkaa toimintaansa myös ilman fyysistä kauppatilaa, esimerkiksi verkkokaup-

pojen muodossa, mutta toiminta on suuresti vähentynyt kivijalkakauppojen loppumisen myötä. Toiminta tuntuu edellyttävän konkreettista tilaa, minkä vuoksi sitä on hankala juurruttaa muualle. Maailmankauppojen tulevaisuudessa ei olekaan ainoastaan kyse siitä, miten toiminta voidaan siirtää vaihtoehtoiselle alustalle, vaan tilan merkityksen tunnistamisesta ja tilan korvaamisesta tai palauttamisesta.

Vaikka tilojen on todettu olemassaolollaan kannattelevan tai jopa tuottavan kansalaistoimintaa, tilojen merkitystä toiminnasta irrallaan ei kannata myöskään liioitella. Esimerkiksi Aaro Harju (2005) esittää, että seurantalosten rakentaminen kaupunkeihin aktivoisi ihmisiä osallistumaan ja toimimaan. Voi olla, että jotkut toimijat pystyisivätkin hyödyntämään tällaisia tiloja ja loisivat pitkäaikaista toimintaa niiden suojissa. Tämä ei kuitenkaan ole itsestään selvää: esimerkiksi monien kaupunkialueiden asukastalosten aktiivisuus on hyvin vaihtelevaa. Monilla muuttotappio- paikkakunnilla myös nähdään, ettei tila itsessään välttämättä kannattele toimintaa, jos tulevaisuudenusko alueella on hiipumassa. On myös huomattava, että joissakin kansalaistoiminnan muodoissa fyysisen tilan rooli voi myös olla kauttaaltaan vähäisempi tai fyysistä tilaa ei tarvita lainkaan. Tässä artikkelissa emme kuitenkaan ole käsitelleet verkossa kokonaan tai pääosin toteutuvaa kansalaistoimintaa tai digitaalisen tilan merkitystä kansalaistoiminnalle (Eskelinen & Venäläinen 2021; Bennett & Segerberg 2012).

Tällä hetkellä kansalaisyhteiskunta kärsii yleisesti kokoontumis- ja toimintatilojen puutteesta (Harju 2005), joskin korona-aika on pakottanut ennennäkemättömään digitaaliseen harppaukseen ja siirtänyt myös kansalaistoiminnan toimintoja digitaalisille alustoille. Fyysisen tilan ja sen mahdollistamien kohtaamisten merkityksen pohtiminen olikin erityisen ajankohtaista tätä kirjoittaessamme keväällä 2021. Voidaan myös kysyä, tunnistaako julkinen valta omaksi tehdyn ja identiteettiä luovan tilan merkityksen. Kansalaistoiminnalle merkityksellisiä tiloja ei voi ylhäältä päin päättää rakennettaviksi: tila ei ole toimijoiden oma vain omistussuhteen nojalla vaan edellyttää ”omaksi tekemistä”. Tilan omaksi tekeminen voi tarkoittaa paitsi tietynlaista käyttöä, myös tilan huoltamista: konkreettisia rakennustalkoita tai symbolisempaa muokkaamista ja koristelua – tai mitä tahansa tältä väliltä. Toiminnan formaali muoto voi myös poiketa kansalaisjärjestötoiminnasta. Viime aikoina kansalaistoiminnan kannalta tärkeitä tiloja järjestäneet tahot ovat voineet olla esimerkiksi kansalaistoiminnan ja osuuskunnan välimuotoja. Esimerkeistä käyvät Joensuun enti-

sessä asemaravintolassa toiminut Kulttuuriosuuskunta Laituri, joka pystyi ottamaan käyttöön tyhjiillään olleen tilan (Aho ym. 2017) tai Osuuskunta Oma Maa, joka on pysynyt järjestämään toiminnalleen vuokratun tilan osana kumppanuusmaatalouden kansalaistoimintaa (Hirvilammi & Joutsenvirta 2020).

Olemme kahteen osatutkimukseen pohjautuvassa analyysissämme esittäneet, että oman tilan merkitys kansalaistoiminnalle on sekä moninainen että monitahoisesti tärkeä. Oma tila ja sen ylläpitäminen myös kannustavat ihmisiä toimintaan, joka ei ole kansalaistoimintaa kapeasti ymmärrettyä mutta kuitenkin ylläpitää kansalaistoimintaa kannattelevia identiteettejä. Kun näitä merkityksiä pohditaan vielä erityisesti pedagogisena kysymyksenä, luonteva peilauspinta löytyy julkisesta pedagogiikasta ymmärrettyä erityisesti yhteisen toiminnan mahdollisuuksien ylläpitäjänä ja edistäjänä (Biesta 2012). Julkiseen pedagogiikkaan liitetään yleisesti ajatus ”julkisen”, kuten median tai populaarikulttuurin, pedagogisuudesta (esim. Sandlin, Schultz & Burdick 2010), mutta kasvatustieteilijä Gert Biestan (2012) korostama ”ohjelmallisempi” näkökulma painottaa julkisen ja yhdessä toteutuvan *toiminnan* pedagogisuutta, samoin kuin yhteistä vastuuta julkisen tilan ylläpitämisessä ja uudelleen valloittamisessa. Julkinen tila ymmärretään tällöin ennen kaikkea vuorovaikutuksen tavaksi sekä ihmisten yhteen tulemisen ja yhdessä olemisen tilaksi, jossa voi toimia vapaasti yhdessä muiden kanssa ja jonka julkisuus ei tässä mielessä ole itsestään selvää ja annettua, vaan sitä täytyy myös koko ajan toiminnalla ja toimimalla uusintaa. (Biesta 2012, 693.) Vaikka tässä tekstissä tarkastellut kansalaistoiminnan tilat eivät ole perinteisimmässä tai laajimmassa mielessä julkista tilaa, niihin voi kuitenkin soveltaa edellä kuvattua ajatusta. Oma tila luo suhteellisen vapaat olosuhteet ja mahdollisuuden keskenään erilaisten ihmisten yhteen tulemiselle ja vuorovaikutukselle sekä niistä kumpuavalle toiminnalle. Tällaisella vapaalla olosuhteella on aina myös pedagogista ominaislaatua, joka heijastuu väistämättä myös laajemmin yhteiskunnalliseen toimintaan ja osallistumiseen. Yhdessä toimimalla on mahdollista oppia demokraattisen kansalaisuuden taitoja ja kykyjä. Lisäksi yhdessä toimiminen luo ja ylläpitää tilaa demokraattisen kansalaisuuden harjoittamiseen myös muille.

Tila ei ole ainoastaan funktionaalinen ratkaisu kansalaistoimijoiden erilaisiin kokoontumistarpeisiin. Jos tila on oma tai pitkäaikaisesti omassa käytössä, se voi tuottaa olemassaolollaan toiminnan muotoja ja identiteettejä, joita ei olisi olemassa tilasta riippumatta. Näin on ainakin analysoi-

miemme seurantalo- ja maailmankauppaesimerkkien tapauksessa. Mahdollisessa jatkotutkimuksessa olisi kiinnostavaa tarkastella erilaisten digitaalisten kokoontumistilojen vastaavia vaikutuksia. Digitaaliset tilat eivät tosin tyypillisesti edellytä tai mahdollista sellaista konkreettista, fyysistä yhdessä puuhailua ja touhuamista, joka aineistomme perusteella hitsaa ihmisiä aivan erityisellä tavalla yhteen. Omalla ja ennen kaikkea itse tehdyllä tilalla on kansalaistoimintaan monitahoisia vaikutuksia, ja niiden vaikutusten merkitys tulisi tiedostaa ja tunnistaa, kun halutaan pohtia ja vahvistaa kansalaistoiminnan edellytyksiä.

*** Sanna Ryyänen osuuden tutkimuksesta on rahoittanut Koneen Säätiö Ryyänen tutkimusprojektissa "Lähiöbaareissa ja seurantaloilla – tutkimus teatterista ja esittäivistä taiteista yhteiskunnallisina tekoina", 2020–2022.

LÄHTEET

- Aalto-Matturi, S. 2004. Verkostako uuden ajan työväentalo? Verkkoviestinnän mahdollisuudet ammattiyhdistysliikkeessä. Lisensiaatintutkimus. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavissa <http://hdl.handle.net/10138/11539> (haettu 16.2.2021).
- Aho, A., Korkatti, M., Rannikko, A. & Tiainen, S. 2017. Kokemuksia solidaarisuustalouden tekemisestä: Kulttuuriosuuskunta Laituri yhteistoiminnan opettelemisen tilana. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 18, 73–84.
- Alapuro, R. & Stenius, H. 1987. Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa R. Alapuro, I. Liikanen, K. Smeds & H. Stenius (toim.) *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä, 7–49.
- Armila, P., Halonen, T. & Käyhkö, M. (toim.) 2016. Reunamerkitöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 178. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Bennett, W. L. & Segerberg, A. 2012. The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society* 15 (5), 739–768. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>.
- Bhimji, F. 2016. Visibilities and the Politics of Space: Refugee Activism in Berlin. *Journal of Immigrant & Refugee Studies* 14 (4), 432–450. DOI: <https://doi.org/10.1080/15562948.2016.1145777>.
- Biesta, G. 2011. *Learning Democracy in School and Society*. Education, Lifelong Learning, and the Politics of Citizenship. Rotterdam: Sense Publishers.
- Biesta, G. 2012. Becoming public: public pedagogy, citizenship and the public sphere. *Social & Cultural Geography* 13 (7), 683–697. DOI: <https://doi.org/10.1080/14649365.2012.723736>.

- Biesta, G., Lawy, R. & Kelly, N. 2009. Understanding young people's citizenship learning in everydaylife. The role of contexts, relationships and dispositions. *Education, Citizenship and Social Justice* 4 (1), 5–24. DOI: <https://doi.org/10.1177/1746197908099374>.
- Castells, M. 2012. *Networks of Outrage and Hope. Social Movements in the Internet Age*. Cambridge: Polity.
- Ebbeng, M. 2016. *Market research of the European fair trade handicraft market*. Leeuwarden: VHL.
- Eitzenberg, E. 2011. The changing meaning of community space: Two models of NGO management of community gardens in New York City. *International Journal of Urban and Regional Research* 36 (1), 106–120. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2011.01065.x>.
- Elo, K. 2010. *Suomalaisten kansalaisosallistumisen tutkimuksen bibliografia 2000–2009*. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 15/2010. Helsinki: Oikeusministeriö. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-466-820-0> (haettu 16.2.2021).
- Eskelinen, T. & Venäläinen, J. 2021. Economic moralities in self-organised alternative economies: the Finnish cases of ridesharing and timebanking. *International Journal of Sociology and Social Policy* 41 (5/6), 657–672. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJSSP-11-2019-0241>.
- Eskelinen, T., Hirvilammi, T. & Venäläinen, J. (Eds.) 2020. *Enacting community economies within a welfare state*. MayFlybooks.
- Francini, M., Chimirri, R., Palermo, A. & Viapiana, M. 2017. Between Community Spaces: Squares of Minor Centers of Calabria. *TeMa* 10 (2), 157–178.
- Hakanen, J. 2018. *Suomalaisten vapaapalokuntien rakennushistoriaa. Aatteen taloja arkkitehtuurin rajoilla*. Lisensiaatin tutkielma. Aalto-yliopisto julkaisusarja Taide+Muotoilu+Arkkitehtuuri 6/2018. Espoo: Aalto yliopisto. Saatavissa <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/34571> (haettu 16.2.2021).
- Halme, A.-M. & Pakkala, L. (toim.) 2008. *Yhdessä rakennetut. Suomalaiset seurantalot. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:18*. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto.
- Harju, A. 2003. *Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Harju, A. 2005. *Aktiivisen kansalaisuuden edellytykset*. Kansalaisyhteiskunta.fi. Saatavissa https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/aktiivinen_kansalaisuus/aiemmat_artikkelit/aktiivisen_kansalaisuuden_edellytykset (haettu 14.2.2021).
- Haug, C. 2013. Organizing Spaces: Meeting Arenas as a Social Movement Infrastructure between Organization, Network, and Institution. *Organization Studies* 34, 5–6. DOI: <https://doi.org/10.1177/0170840613479232>
- Hirvilammi, T. & Joutsenvirta, M. 2020. Diverse work practices and the role of welfare state institutions. Teoksessa T. Eskelinen, T. Hirvilammi & J. Venäläinen (Eds.) *Enacting community economies within a welfare state*. MayFlybooks, 47–70.
- Ilvonen, A. 2005. *Järjestötoiminta vaikuttaa Suomessa*. Teoksessa A. Ilvonen, M. Fields & Opintotoiminnan keskusliitto (toim.) *Yksilö, yhteisö ja kansalaisyhteiskunta*. Helsinki: Opintotoiminnan keskusliitto, 6–15.

- Itkonen, H. & Nevala, A. 2012. Urheiluseuran tilallinen paikantaminen. Satavuotias Varkauden Tarmo. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2012, 49–65.
- Karisto, A. 2004. Arkiviihtyvyyden aika, kaupunkipolitiikan pehmeä puoli. Teoksessa J. Antikainen & T. Pyöriä (toim.) Kaupunkiseutujen kasvun aika. Sisäasianministeriön julkaisu 14/2004, 31–36. Saatavissa http://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10224/4069/arkiviihtyvyyden_ai-ka2004.pdf?sequence=1 (haettu 3.6.2021).
- Kaunismaa, P. 2000. Yhdistyselämä ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa K. Ilmonen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylä: SoPhi, 119–143.
- Kettunen, P. & Kiviniemi, M. 2000. Osallisuuden tutkimus ja kansalaisten muuttuva toimintaympäristö. Poliittika 42 (1), 45–56.
- Kulbok-Lattik, E. 2012. Estonian Community Houses as Local Tools for the Development of Estonian Cultural Policy. Nordisk kulturpolitisk tidskrift 15 (2), 253–283.
- Laine, E. L. & Laine, M. 2009. Finnish World Shops at a Crossroads in the Commercialized Fair Trade Market. Sustainable Development 17, 274–283. DOI: <https://doi.org/10.1002/sd.423>.
- Lewi, H. & Nichols, D. 2014. ”You Never Appreciate What You Have Until There is a Chance You May Lose It”: Community Activism and the Conservation of Public Swimming Pools. Fabrications: The Journal of the Society of Architectural Historians, Australia and New Zealand 24 (1), 114–133. DOI: <https://doi.org/10.1080/10331867.2014.901140>.
- Linkoranta, T. & Stenwall, J. 2020. Seurantalot 2020. Yhdistystalot mukana muutoksessa. Turku: Varsinais-Suomen kylät ry. Saatavissa <https://www.vskylat.fi/wp-content/uploads/2020/05/Seurantalot-2020-yhdistystalot-mukana-muutoksessa.pdf> (haettu 15.2.2021).
- Markuksela, E. 2011. Maailmankauppaliikkeen poliittiset tavoitteet: oikeudenmukaisuutta kulutusta politisoimalla. Pro gradu -tutkielma, kansalaisyhteiskunnan maisteriohjelma, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201202231293> (haettu 14.2.2021).
- Myllyaho, M. 2013. Vaasan Palloseuran tilat fyysisinä ja sosiaalisina toimintaympäristöinä. Pro gradu -tutkielma, liikunnan yhteiskuntatieteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201306121949> (haettu 16.2.2021).
- Niemelä, S. 2011. Sivistyminen. Sivistystarve, -pedagogiikka ja -politiikka pohjoismaisessa kansansivistystraditiossa. Kuopio: Kansanvalistusseura, Snellman-instituutti.
- Nivala, E. 2008. Kansalaiskasvatus globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakäytäntö. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Nivala, E. & Ryyänen, S. 2019. Sosiaalipedagogiikka – kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.
- Pakkala, L. 2008. Korjausavustukset pelastaneet monta seurantaloa. Teoksessa A.-M. Halme & L. Pakkala (toim.) Yhdessä rakennetut. Suomalaiset seurantalot. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:18. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto, 77.
- Parviainen, T. 2015. Järjestöjen hyvinvointi ja yhteistyö julkisen sektorin kanssa Karkkila-Vihti alueella. Helsinki: Laurea-ammattikorkeakoulu.

- Power, G., Maury, M. & Maury, S. 2002. Operationalising bottom-up learning in international NGOs: Barriers and alternatives. *Development in Practice* 12 (3–4), 272–284. DOI: <https://doi.org/10.1080/0961450220149663>.
- Puijitt, H. 2013. Squatting in Europe. Teoksessa *Squatting Europe Collective* (Ed.) *Squatting in Europe: Radical Spaces, Urban Struggles*. Wivenhoe: Minor Compositions, 17–60.
- Putnam, R. D. 2000. *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Renko, V., Ruusuvirta, M., Forsell, S. & Häyrynen, M. 2018. Kulttuurialan kolmannen ja neljännen sektorin rooli. Katsaus kulttuurialan kolmanteen ja neljäänteen sektoriin kuntien kulttuuritoiminnassa sekä paikallisessa ja alueellisessa kehittämisessä. Cuporen työpapereita 8. Helsinki: Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. Saatavissa https://www.cupore.fi/images/tiedostot/tyopaperit/kolmas_sektori_tyopaperi.pdf (haettu 3.6.2021).
- Saimaan Teatteri. 2020. Saimaan Teatterin podcast. Saatavissa http://saimaanteatteri.fi/?page_id=967 (haettu 3.6.2021).
- Sainio, T. 2004. Seuratalo paikallisena voimavarana: seurantalojen toimintaa ja korjausprojekteja Uudellamaalla. Suomen Kotiseutuliiton tutkimusraportti. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto. Saatavissa https://www.seurantalot.fi/images/tiedostot/seuratalo_paikallisena_voimavarana_17.3.04.pdf (haettu 19.2.2021).
- Sandlin, J. A., Schultz, B. D. & Burdick, J. (Eds.) 2010. *Handbook of Public Pedagogy: Education and Learning Beyond Schooling*. Routledge: New York.
- Scandrett, E., Growther, J., Hemmi, A., Mukherjee, S., Shah, D. & Sen, T. 2010. Theorising education and learning in social movements: environmental justice campaigns in Scotland and India. *Studies in the Education of Adults* 42 (2), 124–140. DOI: <https://doi.org/10.1080/02660830.2010.11661593>.
- Schreier, M. 2012. *Qualitative content analysis in practice*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Seppälä, M.-O. 2008. Talkooteatterit. Teoksessa A.-M. Halme & L. Pakkala (toim.) *Yhdessä rakennetut. Suomalaiset seurantalot*. Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:18. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto, 48–52.
- Siisiäinen, M. 1999. Voluntary associations and social capital in Finland. Teoksessa M. Maraffi, K. Newton, J. Van Deth & P. Whiteley (Eds.) *Social Capital and European Democracy*. London & New York: Routledge, 120–143.
- Siisiäinen, M. & Kankainen, T. 2009. Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa. Teoksessa: *Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen*. Oikeusministeriön julkaisuja 2009:5. Helsinki: Oikeusministeriö, 90–137.
- Silvasti, T. 2014. Sisällönanalyysi. Teoksessa I. Massa (toim.) *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristöntutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 33–48.
- Stenius, H. 2008. Suomalaiset kansanliikkeet ja julkinen tila. Teoksessa A.-M. Halme & L. Pakkala (toim.) *Yhdessä rakennetut. Suomalaiset seurantalot*. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto, 17–20.

- Stranius, L. 2009. Epämuodollinen kansalaistoiminta – järjestötoiminnasta kevytaktivismiin. Teoksessa: Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen. Oikeusministeriön julkaisuja 2009:5. Helsinki: Oikeusministeriö, 138–169.
- Stranius, L. 2010. Ympäristöliikkeen uudet haasteet. Teoksessa E. Konttinen & J. Peltokoski (toim.) Verkostojen liikettä. Jyväskylä: Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, 80–101.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi: uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tuomisto, T. & Pakkala, L. 2008. Talkoin ja lahjoituksin. Teoksessa A.-M. Halme & L. Pakkala (toim.) Yhdessä rakennetut. Suomalaiset seurantalot. Helsinki: Suomen Kotiseutuliitto, 10–16.
- Zukin, S. 1996. Space and Symbols in an Age of Decline. Teoksessa A. D. King (Ed.) Re-Presenting the City: Ethnicity, Capital, and Culture in the 21st Century Metropolis. London: Macmillan, 43–59.

